

## *Svetska antiimperijalistička revolucija naroda i opštenarodna odbrana*

Na naučnoj konferenciji o drugom svetskom ratu Kardelj je teorijski razradio ideju o antiimperijalističkoj svetskoj revoluciji naroda (kasnije je njegov referat sa te konferencije objavljen kao studija o istorijskim korenima nesvrstavanja). Društvena suština naše opštenarodne odbrane (i narodnooslobodilačkog rata i socijalističke revolucije, takođe) proizlazi iz konkretnog istorijskog konteksta antiimperijalističke svetske revolucije naroda kao konkretnog izraza savremenog svetskog procesa socijalizma. Prema Kardelju, ta revolucija predstavlja borbu naroda za nacionalnu slobodu i društveni razvoj po sopstvenom izboru, njihovu težnju da se oslobode spoljne dominacije i eksploatacije.

Antiimperijalistička svetska revolucija naroda bila je konkretni izraz uslova u borbi za socijalizam još između dva svetska rata, a naročito je snažno došla do izražaja u drugom svetskom ratu i posle njegovog završetka. Naš narodnooslobodilački rat bio je jedan od prvih i dominantnih pojava takve revolucije, koja je obeležila delovanje jedne istorijske tendencije i koja traje sve do danas. Kardelj tvrdi da je antiimperijalistička svetska revolucija naroda odlučujuće delovala i na razvoj drugog svetskog rata u celini, prvenstveno na njegov oslobodilački, progresivni i demokratski karakter.

U čemu je, po Kardelju, suština konkretnih istorijskih uslova antiimperijalističke svetske revolucije naroda?

Klasične forme imperijalizma doživele su krupne promene. Usled ogromne koncentracije i centralizacije kapitala i ekonomskog razvoja proizvodnih snaga na osnovu naučno-tehničke revolucije, savremeni imperijalizam teži da ostvari planetarni monopol nad uslovima i sredstvima rada putem nadeksploatacije čitavih naroda, tako da pod njegov udar sve više dolaze i razvijeni narodi. Usled toga su ugroženi ne samo interesi eksploatisanih klasa već i interesi naroda, pa i sami uslovi za dalji razvoj proizvodnih snaga. Takve nove tendencije imperijalizma izazivaju snažne otpore u formi jedinstvene nacionalne i klasne borbe. Jer, kako tvrdi Kardelj, u takvim novim uslovima promenio se istorijski položaj nacije i zato »više nego ikada u istoriji klasni i nacionalni interesi radnika neposredno

se povezuju».<sup>1</sup> Zapravo, nacionalni otpor nije samo odgovor na ugrožavanje nacionalnih već i klasnih interesa, a predstavlja i uslov za reprodukciju proizvodnje i života, za dalji razvoj proizvodnih snaga i za sprečavanje uništavanja proizvodnih bogatstava.

Širenje socijalizma ima najraznovrsnije forme i sadržaje. Budući da antiimperijalistička svetska revolucija naroda predstavlja jedan od glavnih tokova borbe protiv imperijalizma, hegemonizma i svakovrsne dominacije, ona je istovremeno i jedan od glavnih tokova socijalističke revolucije. U svojoj hrestomatskoj studiji »Nacija i međunarodni odnosi«<sup>2</sup> Kardelj ukazuje na to da se teorija permanentne revolucije potvrdila kao iluzorna, da se teorija o izvoru socijalističke revolucije u formi svetskog rata pokazala kao utopijska i krajnje opasna. Isto tako, socijalizam kao svetski proces ne može da se razvija ni kao model izgradnje u jednoj ili više država, koji bi služio kao obavezan uzor za sve zemlje. Borba za socijalizam odvija se kao jedinstvena klasna i nacionalna borba.

Drug Tito (isto kao i Kardelj) odbacuje dilemu o suprotstavljanju klasnog i nacionalnog interesa. »Suprotstavljanje interesa socijalizma u svijetu autentičnim nacionalnim interesima predstavlja vještačku dilemu koju mi odbacujemo. Poznato je da se reakcionarne klase u borbi protiv socijalizma služe suprotstavljanjem nacionalnih interesa — klasnim i internacionalnim. Na drugoj strani, vidimo pokušaje suprotstavljanja klasnog i internacionalnog nacionalnim interesima, pri čemu se polazi od stava da je klasno i internacionalno unaprijed dato i određeno i da o tome nema diskusije«. (*Tito, referat na IX kongresu SKJ*).

Dok god deluje osnovna tendencija savremene sile u pravcu ostvarenja dominacije nad svetom, nad narodima i nezavisnim državama — karakter otpora toj tendenciji imaće osnovni smisao antiimperijalističke svetske revolucije naroda, naravno, uvek u novim uslovima i s novim sadržajima. Fašističku silu zamenio je klasični kolonijalizam u nastojanju da spreči antikolonijalnu revoluciju, a zatim su se smenjivali: hladni rat, težnja velesila da podele svet u interesne sfere i blokove, pretnja nuklearnim ratom, vođenje agresivnih lokalnih ratova, primena strategije posrednog nastupanja, neokolonijalizam i sl. Otpor svim tim oblicima sile čini suštinu antiimperijalističke svetske revolucije naroda. U tom smislu, istorijske korene nesvrstavanja kao antinasilja Kardelj vidi upravo u takvoj svetskoj revoluciji, u borbi za nove političke i ekonomske među-

<sup>1</sup> E. Kardelj: Istorijski koreni nesvrstavanja, Komunist, Beograd 1975. godine.

<sup>2</sup> E. Kardelj: Nacija i međunarodni odnosi, BIGZ, Beograd 1975. godine.

narodne odnose, za ravnopravnost i nezavisnost naroda, za njihov samostalan društveni razvitak.

Naša opštenarodna odbrana suštinski je povezana sa antiimperijalističkom svetskom revolucijom naroda. Zbog toga ona predstavlja sastavni deo naše nesvrstane spoljne politike. Štaviše, i pre nego što je nesvrstanost konstituisana kao pokret, ona je delovala kao antiimperijalistička revolucija naroda. Zato je i bilo moguće da principijelna osnova naše spoljne politike bude ista i u narodnooslobodilačkom ratu i u posleratnom periodu; zato je takva spoljna politika mogla da bude determinanta i suštinski konstitutivni elemenat i koncepta NOR-a, i socijalističke revolucije, kao i današnje opštenarodne odbrane. Zbog toga je i bilo moguće da se naša ratna politika i strategija odmah posle završetka rata pretvore u politiku i strategiju mira. To je i razlog što opštenarodna odbrana uvek predstavlja otpor agresivnoj sili, otpor imperijalizmu, hegemonizmu i dominaciji, kao i otpor svim težnjama ka narušavanju nezavisnosti, samostalnosti i nametanju društvenog uređenja sa strane.

Danas kada je većina porobljenih zemalja stekla nacionalne i nezavisne države nije se promenila uloga nacija i klasa u borbi protiv svetskog nasilja. Štaviše, značaj nezavisnosti i njene odbrane postao je još veći. Jer je i opšta kriza imperijalizma postala još dublja, a još grublja priroda sile tehnomenadžerskog monopolističkog imperijalizma teži ka sveobuhvatnoj eksploataciji naroda. U tome leži smisao zaoštavanja savremene međunarodne situacije i pojačane primene sile i nasilja, o čemu je E. Kardelj ostavio nezamenljive studijske analize. Otuda proizlazi, po njemu, brojna i bitna uloga antiimperijalističke svetske revolucije naroda i nesvrstanosti. Zbog toga nesvrstanost nije efemerna pojava ni taktička orijentacija već svetska strategija i svetski faktor.

Antiimperijalistička svetska revolucija naroda oslobodila je nove istorijske snage, snage probuđenih naroda. To je drug Tito izrazio poznatim stavom o istorijskom buđenju naroda kao subjekata sopstvenog nacionalnog oslobođenja i subjekta svetske istorije. Narodi sve više uzimaju sudbinu sveta u svoje ruke, boreći se protiv monopola vladanja. Posledica takvog istorijskog buđenja bila je i pojava naroda kao novog vojnog faktora, što je bilo od odlučujućeg značaja u mnogobrojnim narodnim ratovima i mirnim procesima nacionalnooslobodilačke i revolucionarne borbe. A takav značaj narod kao vojni faktor igra i danas. Oslonac na snage sopstvenog naroda i sopstvene radničke klase postaje uslov bez kojeg se više ne može zamisliti ni nacionalna ni revolucionarna borba. Oslonac na sopstve-

ne snage predstavlja princip antiimperijalističke, svetske revolucije i pokreta nesvrstanosti. Ali to postaje preovladavajući princip savremenog međunarodnog radničkog i komunističkog pokreta i uopšte princip borbe za pobedu socijalizma.

Iz takvih novih istorijskih okolnosti proizašao je i savremeni tip naoružanog naroda. Savremeni tip naoružanog naroda obuhvata neuporedivo širi klasni savez nego što su ga zamišljali Marks i Engels i znatno širi nego što ga je u praksi ostvario Lenjin. Opštenarodni oslobodilački rat, onakav kakav je vođen u našoj zemlji i na kakvom modelu i danas počiva strategija opštenarodnog odbrambenog rata, obuhvata najveći deo stanovništva. Opštenarodni rat je potvrđen u međunarodnoj praksi kao optimalan oblik u kojem se uspešno ostvaruje nacionalno i socijalno oslobođenje, kao i odbrana nacionalne nezavisnosti i zaštite autentičnog socijalističkog društvenog uređenja.

Edvard Kardelj se u NOR-u dosledno zalagao za široku antifašističku platformu borbe. On je tvorac Osvobodilne fronte i jedan od glavnih nosilaca ideje o Narodnooslobodilačkom frontu kao sveobuhvatnom pokretu naroda i narodnosti, radnih ljudi i građana. Uporno se borio protiv sektaških i dogmatskih shvatanja o etapama revolucije. Bio je najbliži i najdragoceniji saradnik druga Tita u pokretanju masovne oružane borbe i u pronalaženju takvih oblika vojne organizacije i načina dejstava koji će se oslanjati na najširu socijalnu osnovu i koji će omogućiti najšire neposredno učešće naroda u borbi. Naravno, kao veliki marksistički mislilac, Kardelj nikada nije gubio iz vida klasnu suštinu naoružanog naroda. O tome jasno svedoče njegova shvatanja o ulozi udruženog rada i radničke klase kao izvora našeg političkog sistema socijalističke samoupravne demokratije i opredeljuju izvore opštenarodne odbrane i društvene samozaštite.

Za Edvarda Kardelja spoljni uslovi nikada nisu bili uslovi drugog reda i on ih nikada nije posmatrao bez uzajamne veze sa unutrašnjim uslovima i tokovima razvoja. U tom smislu antiimperijalistička svetska revolucija naroda i nesvrstanost ne predstavljaju za njega samo determinante našeg NOR-a i opštenarodne odbrane već i deo njihove suštine bez kojih se oni ne bi mogli pojaviti niti se mogu do kraja razumeti. Bez svoje »spoljne« suštine, narodnooslobodilački rat i opštenarodna odbrana bili bi samo pojedinačne, kratkotrajne, nebitne i slučajne pojave. A one to nisu. Kardelj je ukazao na svetску povezanost narodnooslobodilačkog rata i opštenarodne odbrane sa međunarodnim procesima, odnosima i tendencijama. On ih je

video kao svetske progresivne pojave kojima pripada sadašnjost i budućnost. Zato one i jesu univerzalne i zato u sebi nose progresivan i revolucionarni razvoj. Osvetljavajući naš pojedinačni slučaj u vezi sa opštim procesima u svetu, Kardelj je uticao na usmeravanje našeg celokupnog razvoja, pa i onog na odbrambenom polju, u skladu sa istorijskim okolnostima. Svojim teorijskim radovima, svojim pronicanjem u suštinu problema, ostavio je neizbrisiv trag u revolucionarnoj marksističkoj nauci i praksi, našoj i svetskoj.

ALEKSANDAR FIRA

## *Kardeljevo stvaralaštvo — osnov za dalja naučna istraživanja*

Dosadašnja rasprava je već ukazala na jedan aspekt doprinosa E. Kardelja savremenom ustavnopravnom izražavanju koncepcije opštenarodne odbrane i društvene samozaštite. U tom kontekstu ova intervencija predstavlja samo pokušaj markiranja jednog broja nešto razvijenijih teza za koje smatram da se osnovno mogu izvesti iz odgovarajućih odredaba ustava i teorijskih stavova sadržanih u radovima druga Kardelja.

Osnovnom karakteristikom pristupa Edvarda Kardelja ustavnopravnom izrazu odbrambene funkcije socijalističkog samoupravnog društva smatram stalno insistiranje na dubokoj unutrašnjoj povezanosti i funkcionalnoj međuzavisnosti između socijalnoklasne suštine društva i njegove odbrambene funkcije. Ovakav pristup predstavlja razvijanje istorijskih opredeljenja Komunističke partije Jugoslavije, odnosno Saveza komunista Jugoslavije, i druga Tita lično, a nalazi se kako u čitavom stvaralačkom opusu Edvarda Kardelja, tako i u njegovim poslednjim radovima, posebno u »Pravcima razvoja političkog sistema socijalističkog samoupravljanja«. Razume se da je to tek lociranje područja za jedno minuciozno naučno istraživanje koje treba da usledi, ali već sada je moguće nešto bliže identifikovati neke moguće tačke analize.

Jednom od takvih tačaka smatram, pre svega, potrebu da se i pri ovakvom razmatranju pođe od u osnovi jedinstvenih istorijskih korena socijalističke samoupravne suštine našeg društva i ostvari-